

TITLUL I

DESPRE SUCESSIONI ÎN GENERAL

Capitolul I. Introducere

Secțiunea 1. Moartea persoanei fizice și consecințele ei juridice

1. Ființă trecătoare, omul (persoana fizică) pierе, inevitabil, prin moarte. Pieirea lui duce din punct de vedere juridic la dispariția sa ca subiect de drept, însă patrimoniul său (drepturile și obligațiile cu conținut patrimonial) rămâne. Așa cum s-a remarcat, „sub pedeapsă de anarhie și imobilism, nu s-ar putea spune despre un mort, ca despre un act nul, că este considerat a nu fi existat niciodată: achizițiile sale, obligațiile sale nu pot fi făcute *tabula rasa*”^[1]. Patrimoniul persoanei fizice decedate se transmite la moștenitorii săi conform regulilor dreptului succesoral.

2. Pe de altă parte, persoana decedată se bucură prin tradiție de un anumit respect, fiind protejată^[2], sens în care s-a vorbit de un drept al cadavrului la protecția intimității imaginii sale, de un drept la integritatea acestuia, de un drept la pacea ultimului lăcaș și de un drept la respectul memoriei celui decedat^[3].

Noul Cod civil, sub denumirea „Respectul datorat persoanei și după decesul său”, consacră în mod expres o secțiune specială acestor drepturi de natură nepatrimonială (Secțiunea a 4-a din Capitolul II, Titlul II, Cartea I, art. 78-81).

Articolul 80 alin. (1) NCC precizează că, „orice persoană poate determina propriile funeralii și poate dispune cu privire la corpul său după moarte. În cazul celor lipsiți de capacitate de exercițiu sau al celor cu capacitate de exercițiu restrânsă este necesar și consimțământul scris al părinților sau, după caz, al tutorelui”.

3. Fără ca reglementările referitoare la respectul persoanei fizice și după decesul său să fie lipsite de importanță, reglementările privitoare la soarta patrimoniului persoanei decedate sunt mult mai ample și mai complexe, alcătuiind materia dreptului succesoral.

Secțiunea a 2-a. Precizări terminologice cu privire la noțiunile de „succesiune” sau de „moștenire”

4. Înainte de a intra în analiza propriu-zisă a materiei dreptului succesoral, câteva precizări de ordin terminologic se impun.

[1] M. GRIMALDI, *Les dernières volontés*, în *Écrits en hommage à G. CORNU*, PUF, Paris, 1994, p. 177.

[2] B. BEIGNIER, *Note*, Recueil Dalloz nr. 17/2000, p. 373.

[3] J.-P. GRIDEL, *L'individu juridique mort*, Recueil Dalloz, Supplément nr. 16/2000, „Journée Paris V. Droit 1999. Quelques aspects du droit de la mort”, pp. 266-11 – 266-14; P. PERJU, *Respectul datorat persoanei și după decesul ei, în reglementările existente în ordinea juridică a unor state europene și nord-americane, precum și în noul Cod civil român*, Dreptul nr. 1/2016, p. 16 și urm.

Noțiunile de „succesiune” sau de „moștenire”, care sunt sinonime, desemnează într-o primă accepțiune un mod specific de dobândire sau transmitere a proprietății (§1), iar într-o accepțiune derivată desemnează obiectul transmisiunii succesoriale (§2).

§1. Accepțiunea de mod specific de dobândire sau transmitere a proprietății

5. Conform dispozițiilor art. 557 alin. (1) NCC, „dreptul de proprietate se poate dobândi, în condițiile legii, prin convenție, *moștenire legală sau testamentară* (s.n., D.C.), accesiune, uzucapiune, ca efect al posesiei de bună-credință în cazul bunurilor mobile și al fructelor, prin ocupațiune, tradițiune, precum și prin hotărâre judecătorească, atunci când ea este translativă de proprietate prin ea însăși”.

Din cele de mai sus rezultă așadar că termenul de moștenire (succesiune) desemnează într-o primă accepțiune un mod specific de dobândire sau de transmitere a proprietății pentru cauză de moarte (*mortis causa*), și anume moștenirea legală (*ab intestat*)^[1] și moștenirea testamentară, care are la bază voința celui decedat, iar nu legea cum se întâmplă în cazul moștenirii *ab intestat*.

În acest sens sunt dispozițiile art. 953 NCC conform căruia „moștenirea este transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă”.

6. Ca orice transmisiune patrimonială, succesiunea stabilește o legătură între două persoane, și anume între cel care transmite moștenirea, autorul, uzual denumit *de cuius*^[2], și cel care primește moștenirea, denumit moștenitor, succesor, erede, instituit contractual (în cazul donației de bunuri viitoare) sau legatar (în cadrul moștenirii testamentare)^[3].

§2. Accepțiunea de obiect al transmisiunii succesoriale

7. Noțiunea de moștenire (succesiune) are și înțelesul derivat de obiect al transmisiunii succesoriale, sens în care, de pildă, art. 963 alin. (1) NCC prevede că, „moștenirea se cuvine, în ordinea și după regulile stabilite în prezentul titlu, soțului supraviețuitor și rudelor defunctului, și anume descendenților, ascendenților și colateralilor acestuia, după caz”.

8. Obiect al transmisiunii succesoriale poate să îl constituie fie întregul patrimoniu al defunctului (transmisiune universală), fie o fracțiune din acest patrimoniu (transmisiune cu titlu universal), fie un bun sau altul – individual determinat sau de gen – din acest patrimoniu (transmisiune cu titlu particular). Așadar, spre deosebire de actele juridice între vii care nu pot fi decât cu titlu particular, patrimoniul unei persoane în viață fiind incesibil ca atare^[4], obiectul transmisiunii succesoriale poate fi și un patrimoniu în întregul său sau o fracțiune din acesta, adică un ansamblu de drepturi și obligații cu conținut patrimonial care a aparținut unei persoane fizice decedate.

^[1] *Ab intestat*: fără testament.

^[2] Termenul provine din prescurtarea locuțiunii latine „*is de cuius successionis agitur*”, care desemnează pe „cel despre a cărui succesiune este vorba”.

^[3] M. GRIMALDI, *Droit civil. Successions*, Litec, 3-e édition, Paris, 1995, p. 19.

^[4] În acest sens, a se vedea: PH. MALAURIE, L. AYNÈS, PH. THÉRY, *Cours de droit civil. Les biens. La publicité foncière*, Cujas, 4-e édition, Paris, 1998, p. 18, nr. 10; J.-L. BERGEL, M. BRUSCHI, S. CIMAMONTI, *Traité de droit civil. Les biens*, sous la direction de J. GHESTIN, LGDJ, Paris, 2000, p. 3, nr. 4.

Secțiunea a 3-a. Felurile moștenirii în înțelesul de moduri de dobândire sau transmitere a proprietății

9. Potrivit art. 955 alin. (1) NCC, „patrimoniul defunctului se transmite prin moștenire legală, în măsura în care cel care lasă moștenirea nu a dispus altfel prin testament”. De aici rezultă că moștenirea poate fi legală (§1) sau testamentară (§2). Alături de acestea, noul Cod civil a reglementat sub denumirea de „clauza de preciput” și o formă de moștenire contractuală (art. 333) (§3).

§1. Moștenirea legală

10. În cazul în care o persoană fizică decedează fără a lăsa un testament prin care să dispună de bunurile sale după moarte, patrimoniul său se va transmite soțului supraviețuitor, rudelor sale sau statului, conform regulilor supletive stabilite de lege (art. 963-983 NCC).

Regulile succesiunii legale se aplică și atunci când cel decedat dispune valabil prin testament doar de o parte din bunurile sale, iar pentru restul nu, aceste din urmă bunuri deferindu-se conform legii [art. 955 alin. (2) NCC].

Moștenirea legală se mai numește și *ab intestat* (fără testament).

11. Alături de moștenirea legală de drept comun există și una *extraordinară* sau *anomală (anormală)*, adică în afara regulilor (*a-nomos*). Succesiunea anomală, denumire care provine din vechiul drept francez, constituie o derogare de la principiul caracterului unitar al devoluțiunii succesoriale^[1] și desemnează o devoluțiune întemeiată pe natura sau proveniența bunurilor succesoriale, fără a ține seama de regulile moștenirii legale ordinare^[2].

Succesiuni anormale există și la ora actuală în dreptul nostru, acestea urmând a fi analizate ca excepții de la caracterul unitar al transmisiunii succesoriale^[3].

§2. Moștenirea testamentară

12. Moștenirea testamentară este cea care se deferă (transmite) conform voinței lui *de cuius*, manifestată pe timpul cât a fost în viață prin una din formele testamente prevăzute de lege (*infra* nr. 588 și urm.), fiind o derogare de la moștenirea de drept comun, care este cea legală.

^[1] Cu privire la acest principiu a se vedea *infra* nr. 21 și urm.

^[2] M. GRIMALDI, *Successions*, cit. *supra*, p. 227, nr. 245; F. TERRÉ, Y. LEQUETTE, *Droit civil. Les successions. Les libéralités*, Précis Dalloz, 3-e édition, Paris, 1997, p. 191 și urm.

În dreptul nostru anterior, art. 316 și art. 317 C. Civ. 1864 (abrogate prin intrarea în vigoare a Codului familiei din 1954), prevedeau că bunurile dobândite de adoptat de la adoptator cu titlu gratuit revin acestuia din urmă dacă adoptatul moare fără posteritate (urmași). În această situație, era vorba de un caz de reîntoarcere legală a bunului donat la donator (întemeiat pe ideea de conservare a bunurilor în familie), distinct de cazul reîntoarcerii convenționale stabilit prin voința părților unui contract de donație pentru situația predecesului donatarului (art. 825 C. civ. 1864).

^[3] A se vedea *infra* nr. 23 și urm.

§3. Moștenirea contractuală

13. Numită și instituire contractuală, a fost definită ca fiind „actul prin care instituantul dispune, *pentru timpul când nu va mai fi* (s.n., D.C.), de tot sau o parte din bunurile sale în favoarea instituitului care *acceptă* (s.n., D.C.)”^[1]. Cu alte cuvinte, este vorba de instituirea (desemnarea) unei persoane ca succesor al dispunătorului printr-un contract de donație, adică printr-un act juridic bilateral între vii, iar nu prin testament (act juridic unilateral).

Instituirea contractuală este un act hibrid, în sensul că se face printr-un contract (act juridic între vii), care, în principiu, nu poate fi revocat unilateral, ci numai prin acordul ambelor părți, dar care, asemenea testamentului, conține liberalități pentru cauză de moarte, neconferind instituitului niciun drept actual asupra bunurilor dispunătorului, ci numai un drept eventual asupra bunurilor pe care instituantul le va lăsa la data decesului său^[2].

14. În dreptul nostru anterior, pornind de la faptul că instituirea contractuală era reglementată de art. 933 și art. 934 C. civ., care făceau parte din Cartea a III-a, Titlul II, Capitolul IV „Despre donațiunile făcute soților prin contractul de maritagi”, iar contractul de căsătorie a fost abrogat prin Decretul nr. 32/1954 pentru punerea în aplicare a Codului familiei^[3] și a Decretului nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și juridice^[4] (art. 49), valabilitatea acestei moșteniri a fost pusă sub semnul întrebării^[5]. Această idee pleca de la o concluzie mai veche a doctrinei noastre, conform căreia, instituirea contractuală nu s-ar fi putut face decât exclusiv prin contractul de căsătorie^[6].

15. Noul Cod civil prevede la art. 333 că „(1) Prin convenția matrimonială se poate stipula ca soțul supraviețuitor să preia fără plată, înainte de partajul moștenirii, unul sau mai multe dintre bunurile comune, deținute în devălmășie sau în coproprietate. Clauza de preciput poate fi stipulată în beneficiul fiecăruia dintre soți sau numai în favoarea unuia dintre ei. (2) Clauza de preciput nu este supusă raportului donațiilor, ci numai reducăunii, în condițiile art. 1096 alin. (1) și (2)”.

Din textul de lege citat rezultă că, în esență, clauza de preciput^[7] este o instituire contractuală făcută prin convenția matrimonială, conferind soțului supraviețuitor o liberalitate *mortis causa*^[8], care nu este supusă raportului, ci doar reducăunii. Așadar, în pofida prevederilor art. 955 NCC din care rezultă că moștenirea în dreptul nostru nu ar putea fi decât legală sau testamentară, iată că ea poate fi și contractuală (*infra* nr. 825 și urm.).

^[1] M. GRIMALDI, *Successions, cit. supra*, p. 249, nr. 269.

^[2] În acest sens, a se vedea: F. TERRÉ, Y. LEQUETTE, *op. cit.*, p. 440; P. VASILESCU, *Instituirea contractuală – un nautilus juridic?*, R.R.D.P. nr. 2/2007, p. 232 și urm.; N. PETERKA, *Institutions contractuelles ou donations des biens à venir par les tiers autre que les ascendants*, în *Droit patrimonial de la famille. Daloz action 2008/2009*, sous la direction de M. GRIMALDI, 3-e édition, Paris, 2008, p. 940, nr. 344.07.

^[3] B. Of. nr. 9 din 31 ianuarie 1954.

^[4] B. Of. nr. 8 din 30 ianuarie 1954.

^[5] În acest sens, a se vedea F. DEAK, *Tratat de drept succesoral*, Ed. Actami, București, 1999, p. 7.

^[6] În acest sens, a se vedea C. HAMANGIU, I. ROSETTI-BĂLĂNESCU, AL. BĂICOIANU, *Tratat de drept civil român*, vol. III, Ed. All, București, 1998, (ediție îngrijită de D. RĂDESCU), p. 650, nr. 1561 și nr. 1562.

^[7] *Praeciputum* (lat.), ceva care trebuie furnizat [G. CORNU (sous la direction de), *Vocabulaire juridique*, 8-e édition, Quadrige/PUF, Paris, 2007, p. 704].

^[8] Menționăm faptul că, în dreptul francez, se prevede în mod expres că, spre deosebire de dreptul nostru, preciputul nu este o donație (liberalitate) nici în privința fondului, nici în privința formei, ci „o convenție de mariaj și între asociați” (art. 1516 C. civ. francez), care nu este supusă nici raportului și nici reducăunii.

Capitolul II. Caracterile juridice ale transmisiunii succesoriale

16. Transmisiunea drepturilor și obligațiilor care alcătuiesc patrimoniul unei persoane fizice decedate la moștenitorii acesteia, adică transmisiunea succesorală, este una specifică, distinctă de transmisiunea prin acte juridice între vii. Ea se caracterizează prin faptul că este o transmisiune *mortis causa* (Secțiunea 1), prin faptul că este universală (Secțiunea a 2-a) și prin faptul că este unitară (Secțiunea a 3-a).

Secțiunea 1. Transmisiunea succesorală este o transmisiune mortis causa

17. Articolul 954 NCC prevede că „moștenirea unei persoane se deschide în momentul decesului acesteia”. Faptul morții unei persoane fizice determină dispariția sa ca subiect de drept, dar nu și a patrimoniului acesteia. Patrimoniul succesoral se transmite la moștenitori cu efecte de la data deschiderii moștenirii, dar transmisiunea se consolidează doar ca urmare a acceptării acesteia [art. 1114 alin. (1) NCC] (*infra* nr. 1109). Codul civil român de la 1864 și noul Cod civil, ca și Codul civil francez, nu au conservat regula romană conform căreia se considera că defunctul supraviețuiește fictiv până la acceptarea moștenirii de către succesori^[1].

18. Fiind declanșată de moartea unei persoane fizice, transmisiunea succesorală este una *mortis causa* (pentru cauză de moarte).

Ea poate opera doar cu privire la patrimoniul persoanelor fizice, iar nu și al persoanelor juridice. În cazul încetării unei persoane juridice (art. 244 NCC) patrimoniul acesteia se transmite la alte persoane (fizice sau juridice) prin diverse acte juridice (administrative sau civile), altele decât moștenirea (art. 249 NCC). În plus, spre deosebire de moartea persoanei fizice care determină instantaneu dispariția acesteia, oricare ar fi cauza dispariției persoanei juridice, personalitatea morală a acesteia nu încetează imediat, fiind menținută cel puțin parțial în măsura în care este necesară pentru lichidarea patrimoniului său^[2].

Secțiunea a 2-a. Caracterul universal al transmisiunii succesoriale

19. Transmisiunea succesorală, așa cum am văzut, este una *mortis causa*. Decesul unei persoane fizice face ca, urmând anumite reguli (ale moștenirii legale, testamentare sau contractuale) patrimoniul lui *de cuius* să se transmită de la acesta la succesorii săi cu vocație universală (la întregul patrimoniu) sau cu titlu universal (la o fracțiune din patrimoniu). Patrimoniul unei persoane fizice constituie însă o universalitate de drept cuprinzând ansamblul drepturilor și obligațiilor cu conținut patrimonial ale acelei persoane, prin opoziție cu universalitățile de fapt care nu constituie decât grupe distincte de bunuri în

^[1] În acest sens, a se vedea F. TERRÉ, D. FENOUILLET, *Droit civil. Les personnes. La famille. Les incapacités*, Précis Dalloz, 6-e édition, Paris, 1996, p. 28, nr. 29.

^[2] F. TERRÉ, D. FENOUILLET, *op. cit.*, p. 218, nr. 271.

cadru al aceluiași patrimoniu (cum ar fi cazul unui fond de comerț sau cazul unui portofoliu de valori mobiliare)^[1]. Fiind o universalitate juridică, patrimoniul este independent de elementele sale componente; cu toate modificările elementelor care îl compun, el rămâne același atât timp cât persoana titularului (care îi asigură unitatea) rămâne neschimbată^[2].

20. Orice moștenire conferă cuiva (moștenitorilor legali, legatarilor universali sau cu titlu universal, ori, în cazul moștenirilor vacante, statului) vocație la întregul patrimoniu succesoral (cuprinzând deopotrivă elementele de activ și de pasiv) sau la o fracțiune din acesta, chiar dacă întregul activ este consumat bucată cu bucată prin legate particulare, adică prin acte de transmisiune individuale. În acest sens, transmisiunea succesorală are un caracter universal. Ansamblul de drepturi și obligații care constituie patrimoniul celui decedat „supraviețuiește datorită continuării persoanei defunctului de către avânzii cauză universali sau cu titlu universal. Aceștia din urmă, devin creditori sau debitori în locul autorului lor (...) Ei nu sunt numai avânzi cauză, ei sunt în același timp reprezentanții persoanei autorului lor”.^[3]

După cum s-a subliniat, „singura cauză de transmisiune universală este moartea; aici cu siguranță găsim și originea cuvântului patrimoniu, care evocă transmisiunea ereditară din tată în fiu”^[4].

Secțiunea a 3-a. Transmisiunea succesorală are un caracter unitar

§1. Regula

21. În dreptul modern, pe a cărei linie se înscria și Codul civil de la 1864, transmisiunea succesorală avea, în principiu, un caracter unitar. Aceasta însemna că devoluțiunea moștenirii se făcea nu după proveniența sau natura bunurilor care compuneau masa succesorală, ci după regulile moștenirii legale sau testamentare. Deși Codul civil de la 1864 nu a preluat dispozițiile art. 732 C. civ. francez care precizează că „legea nu ia în considerare nici natura, nici originea bunurilor pentru a reglementa succesiunea”, nimeni nu a contestat în dreptul nostru caracterul unitar al transmisiunii succesorale.

Această concepție era opusă celei a dreptului feudal, care, în ideea conservării bunurilor în familie, făcea distincție între *bunurile proprii*, pe de o parte, și *bunurile achizite*, pe de altă parte. Bunurile proprii erau imobilele primite de defunct de la antecesorii săi (considerate elementul de bază al averii familiale), iar bunurile achizite erau cele dobândite de defunct în timpul vieții sale, indiferent de natura lor, cărora le erau asimilate bunurile mobilele, considerate bunuri mai puțin importante decât cele proprii. Reprezentând elementul stabil al patrimoniului și permițând menținerea prestigiului numelui în familiile nobiliare, bunurile proprii erau rezervate acestei entități, transmițându-se din tată în fiu. În lipsă

[1] PH. MALAURIE, L. AYNÈS, PH. THÉRY, *op. cit.*, p. 17, nr. 8.

[2] F. TERRÉ, *Introduction générale au droit*, Précis Dalloz, 9-e édition, Paris, 2012. p. 189, nr. 233.

[3] F. COHET-CORDEY, *La valeur explicative de la théorie du patrimoine en droit positif français*, RTD civ. nr. 4/1996, pp. 837-838, nr. 45.

[4] PH. MALAURIE, L. AYNÈS, PH. THÉRY, *op. cit.*, p. 18, nr. 10.

de descendenți, în funcție de proveniența lor, bunurile proprii reveneau liniei (familiei) materne sau liniei (familiei) paterne (*materna maternis, paterna paternis*)^[1].

22. Articolul 732 C. civ. francez a fost abrogat prin legea din 3 decembrie 2001, punându-se din acest motiv problema dacă, în prezent, vechiul principiu al unității transmisiunii succesoriale mai este sau nu actual în acest sistem de drept. Părerile asupra acestei chestiuni sunt împărțite, unii susținând că principiu ar fi fost abrogat ca fiind vetust^[2], iar alții că el a rămas valabil, fiind însă „corijat” prin instituirea prin lege a unor excepții^[3].

Fără a intra aici în detaliile acestei dispute, considerăm că principiu unității transmisiunii succesoriale rămâne valabil, excepțiile de la acesta fiind prevăzute în mod expres de lege^[4].

§2. Excepțiile de la regulă. Succesiunile anormale

23. Caracterul unitar al transmisiunii succesoriale cunoaște, așadar, anumite excepții. Mai exact, există situații în care anumite bunuri se transmit pe cale succesorală după alte reguli decât cele obișnuite, fiind așadar vorba de succesiuni anormale^[5]. Este cazul dreptului de abitație al soțului supraviețuitor conferit de art. 973 NCC (2.1), al bunurilor formând obiectul dreptului special de moștenire al soțului supraviețuitor prevăzut art. 974 NCC (2.2), al succesiunilor cu elemente de extraneitate, în dreptul anterior, soluție abandonată în dreptul actual (2.3) și al bunurilor reprezentând amintiri de familie (2.4).

2.1. Dreptul de abitație al soțului supraviețuitor conferit de art. 973 NCC

24. Conform dispozițiilor art. 973 alin. (1) NCC, „soțul supraviețuitor care nu este titular al niciunui drept real de a folosi o altă locuință corespunzătoare nevoilor sale beneficiază de un drept de abitație asupra casei în care a locuit până la data deschiderii moștenirii, dacă această casă face parte din bunurile moștenirii” (*infra* nr. 198 și urm.). Este vorba despre un drept temporar, încetând fie prin partaj, dar nu înainte de împlinirea unui an de la data deschiderii moștenirii, fie prin recăsătorirea soțului supraviețuitor [art. 973 alin. (4) NCC].

Din dispozițiile textului de lege mai sus menționat rezultă că, prin derogare de la regulile de drept comun, folosința locuinței comune a soților este temporar guvernată de regulile speciale pe care acesta le prevede.

2.2. Bunurile formând obiectul dreptului special de moștenire al soțului supraviețuitor prevăzut la art. 974 NCC

25. Din dispozițiile art. 974 NCC rezultă că soțul supraviețuitor, în cazul în care vine la moștenire în concurs cu alți moștenitori decât descendenții defunctului (clasa I de

^[1] F. TERRÉ, Y. LEQUETTE, *op. cit.*, p. 11; F. ZENATI-CASTAING, TH. REVET, *Cors de droit civil. Successions*, PUF, Paris, 2012, p. 27.

^[2] R. LE GUIDEC, G. CHABOT, v° *Succession (1° dévolution)*, Rép. civ. Dalloz, 2009, p. 27, nr. 172 și urm.

^[3] Y. LEQUETTE, *La règle de l'unité de la succession après la loi du 3 décembre 2001: continuité ou rupture?*, în *Études offertes au doyen Philippe Simler*, Dallz-Litec, Paris, 2006, p. 167 și urm.; F. ZENATI-CASTAING, TH. REVET, *op. cit.*, p. 112, nr. 48.

^[4] În acest sens, a se vedea și F. DEAK, R. POPESCU, *Tratat de drept succesoral. Vol. I. Moștenirea legală*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 40, nr. 14.

^[5] Cu privire la noțiunea de succesiune anomală, a se vedea *supra* nr. 11.

moștenitori), pe lângă cota legală de moștenire stabilită potrivit dispozițiilor art. 972 NCC (*infra* nr. 183), are un drept special cu privire la mobilierul și obiectele de uz casnic care au fost afectate folosinței comune a soților (*infra* nr. 187). În acest caz, prin derogare de la regula caracterului unitar al transmisiunii succesoriale, având în vedere natura bunurilor (mobilierul și obiectele de uz casnic), legea instituie un drept de moștenire derogatoriu de la dreptul comun în favoarea soțului supraviețuitor^[1].

Aceste bunuri se transmit soțului supraviețuitor în plină proprietate de la data deschiderii moștenirii, nefiind incluse în indiviziunea succesorală și nici în calculul rezervei și al cotității disponibile.

Când sunt incidente dispozițiile art. 974 NCC, există două devoluțiuni succesoriale diferite cu privire la aceeași moștenire: una care îl privește numai pe soțul supraviețuitor, având ca obiect mobilierul și obiectele de uz casnic, și alta care îl privește pe soțul supraviețuitor în concurs cu ceilalți moștenitori din clasele II-IV, având ca obiect celelalte bunuri care fac parte din moștenire. Această diferență nu este însă absolută, în sensul că, în ipoteza în care soțul supraviețuitor renunță la moștenire, bunurile la care se referă art. 974 NCC vor reveni conform succesiunii legale ordinare celorlalți succesori^[2].

2.3. Moștenirile cu elemente de extraneitate în dreptul anterior și în prezent

26. În mod tradițional^[3], în cazul succesiunilor cu elemente de extraneitate (cetățean român decedat având bunuri în străinătate sau cetățean străin decedat având bunuri în România), era aplicabil principiul potrivit căruia moștenirea era guvernată în privința bunurilor imobile de legea locului situării acestora (*lex rei sitae*), iar în privința bunurilor mobile de legea națională a defunctului la data decesului (*lex patriae*)^[4]. Prin urmare, în funcție de natura bunurilor care o alcătuiau, una și aceeași moștenire, prin derogare de la regula caracterului unitar al transmisiunii succesoriale, putea fi guvernată de legi de devoluțiune succesorală diferite.

27. Noul Cod civil a abandonat soluția tradițională, stipulând fără a mai face vreo diferență după natura bunurilor că „moștenirea este supusă legii statului pe teritoriul căruia defunctul a avut, la data morții, reședința obișnuită” (art. 2633 NCC). Textul menționat este în perfectă consonanță cu art. 21 din Regulamentul (UE) nr. 650/2012 al Parlamentului european și a Consiliului din 4 iulie 2012 privitor la competența, la legea aplicabilă, la

^[1] În sensul că un asemenea drept prezintă caracteristicile unei succesiuni anormale, a se vedea I. ROSETTI-BĂLĂNESCU, AL. BĂICOIANU, *Drept civil român. Regimuri matrimoniale. Succesiuni. Donațiuni. Testamente*, vol. III, Ed. Socec, București, 1948, p. 258, nr. 613. Autorii menționați s-au referit la dreptul similar prevăzut în reglementarea anterioară (art. 5 din Legea nr. 319/1944 pentru dreptul de moștenire al soțului supraviețuitor) care a inspirat dispozițiile art. 974 NCC.

^[2] În sensul posibilității coexistenței și raporturilor unei succesiuni anormale cu succesiunea obișnuită, a se vedea F. TERRÉ, Y. LEQUETTE, *op. cit.*, p. 197, nr. 251.

^[3] În acest sens, erau, de pildă, dispozițiile art. 66 din Legea nr. 105/1992 privitoare la reglementarea raporturilor de drept internațional privat (în prezent abrogată).

^[4] Pentru detalii, a se vedea: D.A. Sitaru, *Drept internațional privat*, Holding Reporter, București, 1996, p. 187 și urm.; D.A. POPESCU, *Lex rei sitae sau unitatea devoluțiunii și transmisiunii succesoriale?* (I), SUBB nr. 2-4/2002, p. 55 și urm.; C. LE GALOU, *L'unité successorale ou l'utilité de renvoi dans les successions immobilières internationales*, R.L.D.C. nr. 61/2009, p. 45 și urm.

recunoașterea și executarea deciziilor, și la acceptarea și executarea actelor autentice în materie succesorală și la crearea unui certificat succesoral european^[1].

În plus, conform dispozițiilor art. 2634 alin. (1) NCC, „o persoană poate să aleagă, ca lege aplicabilă moștenirii în ansamblul ei, legea statului a cărui cetățenie o are”. Acest text de lege consună cu dispozițiile art. 22 din Regulamentului (UE) nr. 650/2012 al Parlamentului european și Consiliului, menționate mai sus^[2]

2.4. Bunurile reprezentând amintiri de familie

28. Începând prin a fi o construcție pretoriană a practicii judiciare și a doctrinei, amintirilor de familie li s-a conturat un regim juridic aparte.

În ceea ce privește noțiunea de amintiri de familie, s-a arătat că aceasta desemnează „bunuri încărcate de o valoare morală care eclipsează valoarea lor patrimonială chiar dacă aceasta poate fi importantă”^[3]. Intră în această categorie hârtiile de familie (arhivele familiale, scrisorile schimbate între membrii familiei și personaje ilustre), decorațiile, armele, portretele, bijuteriile de familie^[4] etc., caracteristica lor comună fiind aceea de a fi aparținut membrilor familiei și de a sta mărturie istoriei familiei. Întrucât amintirile de familie au un regim derogatoriu de la dreptul comun, conținutul noțiunii a fost conceput restrictiv și aplicat cu strictețe^[5]. În acest sens, s-a decis că valoarea istorică a corespondenței adunate de un strămoș și transmisă moștenitorilor săi, întrucât nu emana de la acesta și nu era adresată lui, nu este suficientă pentru a caracteriza acea corespondență ca amintire de familie^[6]. Așa cum s-a subliniat, „dacă amintirea nu are sens decât în privința trecutului, ea nu se poate confunda cu istoria”^[7]. Prin urmare, nu orice obiect cu valoare istorică intră în categoria amintirilor de familie, ci numai cele care au legătură cu trecutul acelei familii.

Luând în considerare încărcătura afectivă care este atașată unor asemenea bunuri în memoria familiilor, jurisprudența, începând din secolul al XIX-lea, a construit în timp un regim juridic propriu în ideea de a împiedica risipirea acestora^[8]. La început, această jurisprudență s-a rezumat doar la partaj, hotărându-se că în lipsa acordului între moștenitori aceste bunuri vor fi scoase la licitație doar între succesori cu atribuirea lor unuia dintre ei, non-adjudecatarii având dreptul la obținerea unor copii de pe bunurile licitate. Ulterior,

^[1] Pentru dezvoltări, a se vedea: M. REVILLARD, *Successions internationales: le règlement du Parlement européen et du Conseil du 4 juillet 2012 en matière de successions*, Rép. Defrénois nr. 15-16/2012, p. 747 și urm., nr. 21 și urm.; D.A. POPESCU, *Dreptul european al moștenirilor sau cum să traversezi râul simțind pietrele. Dreptul succesoral între trauma tradiției și perspectiva modernității. Principiile regulamentului european al succesiunilor*, R.R.D.P. nr. 1/2014, p. 126 și urm.

^[2] Pentru dezvoltări asupra acestui text, a se vedea M. GORÉ, *La professio juris*, Rép. Defrénois nr. 16-17/2012, p. 762 și urm.

^[3] M. GRIMALDI, *Successions*, cit. supra, p. 241, nr. 264.

^[4] În sensul posibilității introducerii bijuteriilor de familie în această categorie, a se vedea H. CAPITANT, F. TERRÉ, Y. LEQUETTE, *Les grands arrêts de la jurisprudence civile*, Tome 1, 11-e édition, Dalloz, Paris, 2000, p. 461.

^[5] R. DEMOGUE, *Les souvenirs de famille et leur condition juridique*, RTD civ. 1928, p. 27.

^[6] Cass. 1-re civ., 21 fév. 1978, rezumată în H. CAPITANT, F. TERRÉ, Y. LEQUETTE, *op. cit.*, p. 456. În speță, a fost vorba de câteva scrisori adresate de Napoleon I Mariei-Louiza și care au fost păstrate de Claude-François de Méneval, secretar particular al lui Napoleon I din timpul Consulatului până în 1809, și transmise succesorilor săi.

^[7] J. ROBICHEZ, *Note la Cass. 1-re civ.*, 12 nov. 1998, Recueil Dalloz nr. 40/1999, p. 625.

^[8] F. TERRÉ, Y. LEQUETTE, *op. cit.*, p. 59, nr. 61.